

Imponerande neurologisk tvärvetenskap

Hugo Lagercrantz, Mark Hanson, Philippe Evrard och Charles Rodeck, eds. **The newborn brain. Neuroscience and clinical applications.** 538 sidor. Cambridge University Press, 2002. ISBN 0-521-79338-6.

Recensent: Mats Blennow, docent och överläkare, Barnens sjukhus, Huddinge Universitetssjukhus, Stockholm.

II Denna bok avhandlar hjärnans utveckling under dess mest kritiska utvecklingsfas från konceptionen till några års ålder. Boken tar sin start i ett mycket läsvärt kapitel, som torde intressera alla som någon gång har reflekterat över hur tanken uppstår. Jean-Pierre Changeux funderar här filosofiskt kring den mänskliga hjärnans unika position och om hur medvetandet uppstår.

Världsledande experter i författarlistan

I fortsättningen av bokens första del avhandlas hjärnans utveckling såsom grundforskare under de allra senaste åren har lärt oss att den sker. En imponerande samling av världens ledande inom området har bidragit med avsnitt om hur molekylära mekanismer styr centrala nervsystemets organisation, neurogenes i cortex, migration, synaptogenes, neurotrofiska faktorer, neurotransmission, gliacellsfunktion och utvecklingen av våra sinnessystem.

I bokens andra hälft beskrivs hur hjärnan hos fostret och det nyfödda barnet kan skadas, undersökas, skyddas och behandlas. Även här har redaktionskommittén lyckats mobilisera en imponerande samling internationella experter inom området.

Kapitlen avhandlar avbildande undersökningar med ultraljud och magnetresonansteknik av såväl foster som nyfödda barns hjärnor, moderna tekniker som »near infrared spectroscopy« (NIRS) och magnetresonansspektroskopi och neurofysiologiska modali-

teter som EEG och amplitudintegrerat EEG. Hjärnskador och behandling för att minimera dessa hos såväl det fullgångna som det för tidigt födda barnet belyses i två kapitel. Konsekvenserna av etablerade hjärnskador diskuteras insiktsfullt.

Slutligen ägnas ett särskilt kapitel åt negativa konsekvenser för hjärnans utveckling av att kvinnor med hotande förtidsbörd behandlas med kortikosteroider i syfte att mogna ut fostrets lungor.

Läsvärda historiska notiser

En mycket charmerande och läsvärd del i boken är de historiska notiser som professor Lagercrantz avslutar de inledande kapitlen med. Hilde Mangolds livsöde är djupt gripande. Hon fick ge upp sin forskargärning i samband med att hon fick barn, och ett år senare omkom hon i en brand då hon fyllde på bränsle i köksspisen hemma. Hennes handledare, professor Spemanns, erhöll 1935 Nobelpriset för de upptäckter han och Mangold gjort.

Störande färgark

De flesta av bokens kapitel innehåller bra och lättförståeliga illustrationer. Av trycktekniska skäl har samtliga färgillustrationer placerats tillsammans. Detta är mindre lyckat, då det är förvirrande att mitt i kapitlet om elektroencefalografi, och utan att det särskilt angivits, finna färgillustrationerna till samtliga kapitel. Någon hänvisning till var dessa finns ges inte vare sig i de kapitel där de hör hemma eller i innehållsförteckningen.

En skönhetsfläck

En skönhetsfläck i boken är avsnittet om avbildande undersökningar av det nyfödda barnets hjärna, där undersökning med ultraljudsteknik snabbt avfärdas. Kapitlets författare hänvisar till att tekniken är undersökarberoende och även behäftad med dålig sensitivitet och specificitet. Som stöd för detta anges referenser från ultraljudsteknikens barn- och ungdomsdom för 20 år sedan. Bokens helhetsintryck hade vunnit mycket på om, som motvikt till denna ståndpunkt, en författare med modern kunskap om ultraljudsteknikens roll i utvärdering av den nyfödda hjärnan också hade inbjudits. Flera möjliga sådana forskare finns i såväl Sverige som Europa.

Inspiration för grundforskare

Hugo Lagercrantz och medredaktörer åskådliggör i denna bok på ett fascinerande sätt hur samspelet mellan grundforskning och klinik är nödvändigt för att föra medicinen framåt. Boken torde uppskattas av grundforskare som här

kan hämta inspiration för sitt tunga arbete och kunna inspirera tungt arbetande kliniker i och med att utvecklingen fortsatt fortgår med stormsteg.

Svenskt standardverk i barnmedicin

Tor Lindberg, Hugo Lagercrantz, red. **Barnmedicin.** 2:a upplagan. 589 sidor. Lund: Studentlitteratur; 2003. ISBN 91-44-02380-4.

Recensent: Gudmund Stintzing, docent och barnhälsovårdsöverläkare, Stockholm.

II Det finns skäl att känna tacksamhet över att Tor Lindberg och Hugo Lagercrantz har åtagit sig det stora och ansvarsfulla uppdraget att vara redaktörer för »Barnmedicin«. Den första stora utmaningen för redaktörerna var tillskapandet av denna den »nya« svenska läroboken i barn- och ungdomsmedicin. Den andra blir att möta den dynamiska utvecklingen inom ämnesområdet med återkommande uppdaterade utgåvor.

Viktigt med svensk lärobok

Den snabba utvecklingen och subspecialiseringen inom området barnmedicin hotar att fragmentera denna åldersspecialitet. Det är därför angeläget att basen för specialiteten bibehåller sin generalistkaraktär och ett samhällsmedicinskt perspektiv för att inte ämnesområdet skall utvecklas till ett löst sammansatt konglomerat av specialistfragment med bristfällig inbördes kommunikation och sammanhang.

Den här läroboken sätter inte bara en standard utan identifierar också ämnesområdets professionella innehåll och omfattning men även begränsningar. Det finns visserligen bra utländska läroböcker men ingen av dem kan ersätta en bok där ämnet barn- och ungdomsmedicin inordnats i svensk kontext. »Barnmedicin« torde därför tillfreds-

ställa studenten såväl som generalisten och specialisten.

Uppdaterad text i förändrad form

Det ligger ett ansenligt skriv- och redaktionellt arbete bakom de 46 kapitlen av sammanlagt 48 författare. Kapitlen har uppdaterats, samtidigt som boken fått en mer tilltalande layout. Faktarutor, figurer och tabeller bidrar till förståelse och överblick. Det är dock förvånande att illustrationer saknas i kapitlet barnortopedi. Sakregistret har också förbättrats. Sammanlagt tretton kapitel berör barnet som individ i ett familje- och samhällsperspektiv. Det globala representeras av ett välskrivet kapitel om pediatrik i utvecklingsländer.

Barn- och skolhälsovården berör alla barn- och ungdomar och engagerar tusentals barn- och allmänläkare i Sverige. Med tanke på dessa verksamheters stolta historia, omfattning och roll i folkhälsoarbetet är det emellertid förvånande att dessa verksamheter avhandlas på endast sex sidor.

Förslag till kompletteringar

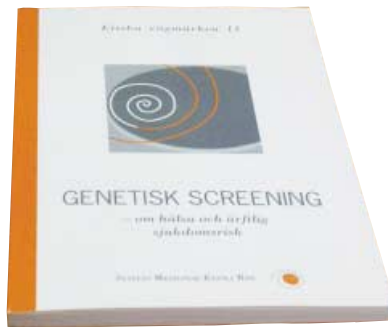
Ett nytt kapitel i tidens anda har tillkommit, nämligen »Övervikt och fetma«. Det finns sedan tidigare ett särskilt kapitel om psykosomatisk smärta men jag ledade förgäves efter ett övergripande kapitel om smärta och smärtlindring. Utvecklings- och tillväxtperspektivet är också tillgodosett i flera kapitel om bl a genetik, läkemedel, centrala nervsystemet och den psykomotoriska utvecklingen och barnets normala uppfödning.

Om redaktörerna har ambitionen att sträva mot fullständighet så är mitt förslag att läroboken i en framtida upplaga kompletteras med kapitel om hörsel och öronsjukdomar, syn och ögonsjukdomar men även ett om tandhälsa. Personligen tycker jag att inget kan ersätta känslan av att hålla en bra fackbok i min hand, men för att tillgodose moderniteten tror jag att boken bör göras tillgänglig även på CD-rom.

Helhetssyn och specialisering

Sammanfattningsvis karakteriseras »Barnmedicin« av såväl helhetssyn som specialisering och vetenskaplig kvalitet. Boken har därför stor användbarhet i svensk hälso- och sjukvårdsmiljö. Jag kan därför tryggt rekommendera den för medicinstudenter under grundutbildningen.

För den blivande specialisten är väl tillgången till den här boken nästan ett måste, men den rekommenderas även som referenslitteratur på barn- och ungdomsmottagningar och på vårdcentraler och andra mottagningar som har barn och ungdomar som patienter.

Genetisk screening i olika perspektiv

Statens medicinsk-etiska råd. **Genetisk screening – om hälsa och ärftlig sjukdomsrisk.** Etiska vägmarken 11. 129 sidor. Stockholm: Fritzes förlag; 2002. ISBN 91-38-32008-8.

Recensent: Ulf Kristoffersson, överläkare, docent, genetiska kliniken, Universitetssjukhuset i Lund.

II Statens medicinsk-etiska råd (SMER) är tillsatt av regeringen och har till uppgift att belysa medicinsk-etiska frågor i ett övergripande perspektiv. Rådet ska bevaka och diskutera sådan medicinsk forskning, diagnostik och behandling som är särskilt känslig för den mänskliga integriteten och som på sikt kan utgöra ett hot mot respekten för människovärdet. Rådet ska i dessa frågor också fungera som en länk mellan vetenskap, folkopinion och politiker. Rådet består av ordförande, åtta företrädare för de politiska partierna samt tolv sakkunniga.

Genkartläggning – hot eller bot?

Rådet har givit ut ett antal skrifter under samlingsbeteckningen »Etiska vägmarken«, det senaste, nr 11, avhandlar genetisk screening.

Med genetisk screening menas, till skillnad från riktade undersökningar, undersökningar av hela, eller utvalda delar av befolkningen där initiativet inte kommer från den enskilde utan vanligtvis från en myndighet eller annan officiell aktör i samhället och avser allmänna hälsoundersökningar. Vad det handlar om är att ta reda på om enskilda individer i samhället löper ökad risk att i framtiden insjukna i en ärftlig sjukdom. Låt vara att sådan screening som nyföddhetscreening för PKU och för ett par andra behandlingsbara ärftliga sjukdomar räddar ett litet antal personer till ett i princip normalt liv genom att alla nyfödda undersöks. Med ny molekylär-genetisk diagnostik finns snart potentialen att även screena för egenskaper som

inte behöver vara associerade med svår icke behandlingsbar sjukdom. Detta väcker farhågor som kan verka hotfulla för de flesta av oss. Hur hanterar vi t ex kunskapen om en ADHD-predisponerande gen som nyligen påvisats. Ska sådan kunskap leda till nya screeningundersökningar – och i så fall på vems villkor?

Samtidigt verkar det som om 5–10 procent av dem som drabbas av folksjukdomarna, företrädesvis de som är yngre vid insjuknandet, har som huvudskäl till sjukdomsutbrottet en genetisk faktor med mycket stor genomslagskraft. Om dessa predisponerande genetiska faktorer kunde kartläggas och förebyggande behandling är möjlig skulle detta kunna förväntas ha en stor genomslagskraft på morbiditet och mortalitet.

Tre olika perspektiv

SMERs publikation om genetisk screening försöker belysa denna problematik. Skriften är indelad i tre huvudavsnitt: faktabakgrund, genetisk testning i vårdens vardag sedd ur tre olika perspektiv samt en etisk analys av problemkomplexet. Inom det första avsnittet ger Jan Wahlström, genetiker, och Staffan Nilsson, statistiker, en faktagrund till genetisk screening.

I det andra avsnittet beskriver en patient, en psykolog med stor erfarenhet av genetisk vägledning och en sjuksköterska, verksam vid en cancertgenetisk mottagning, sina erfarenheter av genetiken i sjukvården idag. Avsnittet handlar inte om befolkningscreening utan om hur kommunikationen av genetiska frågeställningar upplevs och utförs i sjukvården idag med de problem och fakta som finns i verkligheten, dvs vad som ibland kallas för familje- eller kaskadscreening.

I det tredje avsnittet ger två medicineter Christian Munthe och Göran Hermerén, båda medlemmar av SMER, sina synpunkter på screening utifrån olika etiska synpunkter.

God inblick i problematiken

Boken är lättläst, och framför allt mellanavsnittet ger en god inblick i dagens cancertgenetiska problematik, både ur vägledar- och patientperspektiv.

Boken har ett stort läsvärde för alla beslutsfattare och andra inom vården som kommer i kontakt med och skall fatta beslut i kliniskt genetiska frågeställningar. Den kan också vara värdefull för alla som överväger att använda genetiska undersökningar som screening för framtida sjukdomsrisks, eller inför terapival, t ex inom farmakogenetiken. •